

אתגרים העומדים בפני מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל

קבוצת חשיבה – מפגש שני

במסגרת: תחום "תשתית אקדמית לאומית", מוסד שמואל נאמן

סיכום מפגש שני - 12.1.25

משתתפים:

רוזה אזהרי; אילון איזנברג; ציפי בוכניק; יואב בן-אריה; ארז בראון; אישי טלמון;
עירד יבנה; שמעון מרום; גילי פורטונה; דן פלד; נחמיה פרידלנדר; ניר קידר;
אדם שורץ; גיורא שלגי; אייל שמעוני;

האתוס האקדמי הגדרה ושאלות מרכזיות

האתוס האקדמי:

האתוס האקדמי הוא אבן הראשה של מערכת ההשכלה הגבוהה, המשקף את מכלול האמונות והרעיונות המנחים את הארגון ואת הפרטים הפועלים בתוכו. הוא כולל שלושה ממדים עיקריים:

1. **הממד הערכי:** חרות מחשבה וחתיירה לאמת.
2. **הממד המדעי:** העצמת ידע, חיזוק, שימורו והנחלתו (כולל ידע מונע סקרנות נטול ערך יישומי).
3. **הממד הפונקציונלי:** תרומה לתרבות, למשק, ולחברה.

שאלות מרכזיות:

- כיצד תומכים לאורך זמן במחויבות האקדמיה ביצירה, שימור והפצת הידע המונע ע"י הרצון להבין ולשפר את העולם - **האתוס האקדמי**?
- האם נשחק **החופש המחקרי** וכיצד ניתן לשמר אותו?
- מהי השפעתם של שיטות ההערכה של המחקר על המערכת, ובפרט, מהי ההשפעת השתלטותם של **מדדים אדישי תוכן** (משעבדים) על האתוס האקדמי?
- מהי מידת **העצמאות והמקוריות** של המחקר האקדמי בצל היחסים עם צרכי החברה המעשיים ועולם התעשייה?
- **הממשק בין אוניברסיטאות המחקר למכללות** – האם למוסדות המחקר האקדמיים יש מחויבות ואינטרס לחזק את המכללות ולתמוך בהן?

מטרת המפגש: במפגש הראשון הגדרנו את מסגרת הדיון והצענו חמישה נושאים מרכזיים המשפיעים על המערכת האקדמית בישראל (המצוינים למעלה). המפגש השני התמקד במעבר להתכנסות לפעולה.

כל משתתף התבקש לבחור נושא מתוך הנושאים שהוצגו ולהציג נקודת מבט אישית על הנושא הנבחר ולהציע דרך פעולה מעשית להתמודדות עם האתגר.

חלקו הראשון של הדיון התמקד בנושא הממשק אוניברסיטאות מחקר-מכללות והאתגר שהוא מציב. קיבלנו סקירה מפרופ' נחמיה פרידלנד (לשעבר נשיא מכללת ת"א-יפו) על שורש הבעיה בהגדרת המכללות ובפיתוחם כגורם משמעותי במע' ההשכלה הגבוהה. הדברים קיבלו חיזוק מפרופ' ניר קדר (נשיא מכללת ספיר) ופרופ' רוזה אזהרי (לשעבר נשיאת מכללת עזריאלי).

שורש הבעיה נובע מהגדרתם של המכללות על דרך השלילה ("מוסדות שאינן אוניברסיטאות"). הייתה הסכמה שמקור הבעיה קשור לאי יכולתם (או אי-רצונם) של אוניברסיטאות המחקר להגדיר בצורה ברורה את ייעודן ואת ליבת ערכיהן.

עלתה שוב הטענה כי הבעיות מתחילות ממסגרות תקציביות ומודל תקצוב. רוב המשתתפים הסכימו כי הבעיה המהותית אינה נובעת מתקצוב. יש להתמקד בערכי ליבה, חזון וייעוד - לפני שמגיעים לאילוצים תקציביים (שאינן חולק על כך שבסופו של דבר יהיה צורך להתחשב גם בהם).

הצעה להמשך: להקים, במסגרת מוסד נאמן, קבוצה **שתגבש מסמך המגדיר את ייעוד המערכת האקדמית שיענה לאתוס האקדמי ויציע מבנה למערכת ברמה הלאומית** (כולל מוסדות מחקר, אוניברסיטאות מחקר ומכללות). גיבוש המסמך יבוא מנקודת מבט ערכית, שתשקף את חזון המערכת האקדמית ואת חלוקת העבודה בין המוסדות.

החלק השני של הדיון נסב בעיקר סביב הבעייתיות של השימוש הנרחב במדדים "אדישי תוכן" להערכת איכות אקדמית. הייתה הסכמה כי השתלטותם של מדדים אלו מהווה סכנה ממשית להתפתחותה של המערכת האקדמית וליכולתה לשמר את מחויבותה לאתוס האקדמי. הפגיעה היא גם במוסדות וגם ברמת הפרט.

הצעה להמשך: להקים קבוצת דיון נפרדת **שתדון בחלופות אפשריות להערכת איכות אקדמית בשלוש רמות:** מוסדית, מחלקתית ואישית (חברי סגל).

תודה לכולם על ההשתתפות בדיון המעניין,

ארז בראון, גיורא שלגי, ציפי בוכניק